

LIBRIS

We know
books

Niccolò Machiavelli

Arta războiului

Traducere, ediție îngrijită și prefață
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Concepția grafică a colecției: Mădălina Pricop
Coperta I: *Reprezentare a bătăliei de la Calais*, 2 ianuarie 1350
Cronica lui Jean Froissart
Redactor: Ilie Barangă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MACHIAVELLI, NICCOLÒ

Arta războiului / Niccolò Machiavelli ; trad., ed. îngrijită și
prefață de Lucian Pricop. București : Cartex, 2025

ISBN 978-630-6651-47-4

I. Pricop, Lucian (trad.; ed.; pref.)

355/359

Cuprins

Între filosofie și praxiologie (prefață de Lucian Pricop) / 7
Notă asupra ediției / 10

Arta războiului / 11

Prefață / 13

Cartea I / 15

Cartea a II-a / 46

Cartea a III-a / 80

Cartea a IV-a / 104

Cartea a V-a / 121

Cartea a VI-a / 138

Cartea a VII-a / 166

Figuri / 193

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- O.P. 4, C.P. 184, București

Între filosofie și praxiologie

Ne situăm în vecinătatea truismului atunci când vorbim despre spiritul profund modern al lui Niccolò Machiavelli; am întâlnit formulări care se mișcau între elogiile bombastice și propoziții inchiuzionale. Cu toate acestea, secondate de intrarea în vocabularul curent al numelui gânditorului florentin, *Dell'arte della guerra*, una dintre lucrările fundamentale ale lui Machiavelli, nu este o referință prea des utilizată în cultura umanistă contemporană. În cazul românesc, una dintre cauzele acestei paupertăți pare a fi absența unei traduceri fidele față de textul originalului italian, iar o alta poate fi direcționarea discursului acestei cărți către un public cu intenții și/sau cu preocupări militare, străine de multe ori intelectualului fidel umanioarelor, fie el filosof, istoric, politolog.

Punând alături două elemente centrale pentru lămurirea relației dintre idei filosofico-politice și practică militară, gândirea politică avea nevoie în trecut, dar are nevoie și în prezent, de validare. Cum politica înseamnă confruntare, iar confruntarea se transformă deseori în luptă armată, *Arta războiului* este un tratat de praxiologie.

Antonio Gramsci consideră că pentru Machiavelli omul politic „trebuie să posede competențe și să-și asume responsabilități militare”.¹ Așadar, războiul este una dintre componentele esențiale ale artei politicii. Astfel, știința acțiunii și deciziei, praxiologia, se confundă cu arta războiului în măsura în care aceasta, pusă în algoritmi propuși de J. von Neumann și de O. Morgenstern², dă rezultate. Altfel spus, raportul de

---

¹ Antonio Gramsci, *Scritti scelti*, BUR Biblioteca Univ. Rizzoli, 2007, p. 312.

² *Theory of Games and Economic Behavior*, Princeton University Press, 1944.

(inter)dependență dintre filosofie și științe politice, pe de o parte, și tehnică militară, pe de altă parte, înseamnă verificarea în practică – adică, validarea – a autorității.

Totuși, există două părți în *Dell'arte della guerra*: o secțiune de idei generale, cu caracter preponderent politic, prin care arta războiului se leagă nu numai de arta conducerii statului, dar și de disciplina mai acoperitoare a științelor politice; o alta, ce juxta-pune considerații tehnice asupra manierei de a organiza armate și a purta războaie. Legătura dintre cele două părți este formula dialogului care convoacă un joc de putere; este aici abilitatea unei anti-maieutici, în realitate, o regie dibace a învățătorului.

Principiile generale au fost, într-o măsură importantă, obiect de comentarii și adnotări, apropiind *Dell'arte della guerra* (1519-1520) de celelalte două texte (*Il Principe*, 1513, și *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*, 1513-1519) cu care formează un triptic al sistemului politic. Ideea centrală a lui Machiavelli este *națiunea armată*, care pune între paranteze utilizarea armatelor de mercenari și a celor care își fac din război o meserie. Un stat precum Italia avea a se întoarce la organizarea din republica romană pentru a se salva; intuiția lui Machiavelli își va găsi generalizarea după Revoluția Franceză, după nașterea modernității politice.

Machiavelli vedea consubstanțialitatea organizării politice și a celei militare, folosindu-se de modelul Romei antice, unde rânduielile politice republicane, fondate pe virtute, erau cele mai eficiente. Slăbirea virtuții a condus spre eșecul Imperiului; renașterea armatelor veritabile este imposibilă în absența renașterii politice, iar aceasta din urmă nu-și află posibilitatea de a exista fără a o supune reformei morale.

Utilitatea tehnicii militare prezentate de secretarul Florenței a făcut obiectul mai multor evaluări, pornind de la mărturii ale contemporanilor sau de la judecăți critice ale posterității asupra competenței acestuia (novellierul florentin Bandello¹, Valentino

Chiala¹, Pasquale Villari², Max Jähns³ etc., pentru a cita doar câteva dintre sutele de specialiști în afaceri militare care și-au dedicat capacitățile interpretative analizei operei lui Machiavelli).

De altfel, generalul prusac Max Jähns, în *Machiavelli als militärischer Techniker*, îl considera un spirit profetic al ideii națiunii armate, iar, în ceea ce privește organizarea militară și tehnica războiului, drept unul dintre cugetătorii de seamă, pentru că „fondatorul științei moderne a statului este în același timp primul clasic al artei militare moderne”⁴.

Lucian Pricop

¹ Matteo Bandello, *Novelle*, Collana Biblioteca grassa d'autori celebri, Società Editrice A. Lombardi, Milano, 1909, novella XLVI.

¹ General italian, consultat de Pasquale Villari.

² *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi, illustrati con nuovi documenti*, vol. I-III, Le Monnier, Firenze, 1877-1882.

³ *Machiavelli und der Gedanke der allgemeinen Wehrpflicht*, Berlin, 1876.

⁴ „Machiavelli als militärischer Techniker“, in *Die Grozboten für Politik Literatur und Kunst*, no. XIII, 24 martie 1881.

LBRIS

We know
books

Niccolò Machiavelli

Principele

Ediția a VII-a

Traducere, ediție îngrijită,
studiu introductiv și cronologie de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Concepția grafică a colecției: Mădălina Pricop
Imagine coperta I: Hans Liefrinck, *Carol al V-lea al Franței*

Lector: Ilie Barangă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MACHIAVELLI, NICCOLÒ

Principele / Niccolò Machiavelli ; trad., stud. introd.,
cronologie și îngrijire a ed. de Lucian Pricop, ed. a VII-a –
București : Cartex, 2025

ISBN 978-630-6651-45-0

I. Pricop, Lucian (ed. șt.)

821.131.1-94=135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- O.P. 4, C.P. 184, București

Cuprins

*Principele. Între tehnica guvernării, știința supraviețuirii
și realpolitik (studiu introductiv de Lucian Pricop) / 7*
Cronologie / 21
Notă asupra ediției / 25

Principele / 27

- Dedica / 29
- I. De câte feluri sunt principatele și în ce fel se dobândesc / 31
- II. Despre principatele ereditare / 32
- III. Despre principatele mixte / 33
- IV. De ce regatul lui Darius, care a fost ocupat de Alexandru,
nu s-a răsculat, după moartea acestuia,
împotriva urmașilor lui / 43
- V. Cum trebuie guvernate cetățile sau principatele care, înainte de
a fi cucerite, se conduceau după propriile lor legi / 47
- VI. Despre principatele noi pe care le dobândești cu propriile arme
și calități / 49
- VII. Despre principatele noi care se cuceresc prin armele
și prin intermediul altuia / 54
- VIII. Despre cei care au dobândit principatul
prin fapte nelegiuite / 63
- IX. Despre principatul civil / 68
- X. În ce fel trebuie măsurate forțele unui principat / 73
- XI. Despre principatele ecleziastice / 76
- XII. De câte feluri sunt armatele și despre soldații mercenari / 80
- XIII. Despre soldații auxiliari, amestecați și proprii / 86
- XIV. Ce trebuie să facă un principe
privitor la pregătirea războiului / 91
- XV. Despre acele lucruri pentru care oamenii și, mai ales,
principii sunt lăudați sau dojeniți / 94
- XVI. Despre dărnicie și cumpătare în cheltuieli / 96

- XVII. Despre neîndurare și milă și dacă este mai bine să fii iubit decât temut sau, mai curând, să fii temut decât iubit / 99
- XVIII. Cum trebuie să-și țină cuvântul principii / 105
- XIX. Cum putem să ne ferim de dispreț și ură / 106
- XX. Dacă fortărețele și multe alte lucruri pe care principii le fac în fiecare zi sunt sau nu sunt folositoare / 117
- XXI. Cum trebuie să se poarte un principe pentru a se bucura de stimă / 122
- XXII. Despre secretarii pe care principii îi au pe lângă ei / 127
- XXIII. Cum trebuie să scapi de lingușitori / 129
- XXIV. De ce principii Italiei și-au pierdut statele / 132
- XXV. Cât de mult poate înrăuri soarta lucrurile omenești și în ce fel îi poți rezista / 134
- XXVI. Îndemna spre a cuceri Italia și a o elibera din mâinile barbarilor / 138

Principele
Între tehnica guvernării,
știința supraviețuirii și *realpolitik*

Un comentariu asupra cauzelor și efectelor culturale ale textului lui Niccolò Machiavelli, *Il Principe (Principele)*, poate fi o veritabilă istorie a mișcării ideilor pe parcursul a mai bine de cinci veacuri, cartea fiind concepută în 1513 și publicată în 1531; poate fi, în egală măsură, o istorie a rezonanțelor politice ale unuia dintre cele mai citate texte. Cu toate acestea, *Principele* este și o lucrare de reflecție care reclamă competențe filosofice și filologice, atunci când se transformă dintr-o listă scurtă a principiilor de relaționare între guvernanți și guvernați într-o știință neriguroasă a conducerii.

De altfel, cu *Principele* s-au petrecut mutații dintre cele mai surprinzătoare, de la perspectiva indirect democratică – rousseauistă („Prefăcându-se că dă lecții regilor, a dat o mare lecție popoarelor. *Principele* lui Machiavelli este cartea republicanilor⁽¹⁾) până la cea contemporană, ca manifest anti-totalitar (politica este liantul „unei comunități de oameni, întemeiate pe dreptate și binele comun⁽²⁾).

Pe de altă parte, pentru Herder, *Principele* nu e un îndreptar pentru dezumanizarea politicului ci o poză cât se poate de neutră a Italiei secolului al XV-lea și a începutului secolului al XVI-lea, o poză prelucrată de un patriot cu oarece vederi xenofobe – am spune astăzi –, reclamând un asediu al alianței oculte între dușmanii străini și vânduții interni.

¹ J.J. Rousseau, *Despre contractul social*, traducere și prefață de Lucian Pricop, Editura Cartex, București, 2016, p. 92.

² Maurizio Viroli, „Machiavelli and the Republican Idea of Politics“, în Gisela Bok, Quentin Skinner și Maurizio Viroli (ed.), *Machiavelli and Republicanism*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, p. 144. (t.n.)

La finele secolului al XIX-lea, Ernst Cassirer anulează extremele (Machiavelli – diabolic vs Machiavelli – republican idealist) și propune un om de știință inductivist:

„Chiar dacă *Principele* este doar un tratat de morală sau pedagogie, asta nu înseamnă că, din această pricină, este o carte imorală. Ambele judecăți sunt la fel de greșite. *Principele* nu este nici o carte morală, nici una imorală: este pur și simplu o carte tehnică. Într-o carte tehnică nu căutăm reguli de conduită etică, despre ce e bine și ce e rău. Este suficient dacă ni se spune ce este util sau inutil. Fiecare cuvânt din *Principele* trebuie să fie citit și interpretat în acest fel. Cartea nu conține prescripții morale pentru conducător și nici nu-l invită să comită crime și orori. Preocuparea esențială și aplicabilitatea sunt pentru *noile principate*. Cartea încearcă să dea toate sfaturile necesare pentru a se proteja de orice pericol. Acele pericole sunt în mod evident mult mai mari decât cele care amenință statele obișnuite – principatele eclesiastice sau monarhiile ereditare. Pentru de a le evita, conducătorul trebuie să recurgă la mijloace extraordinare. [...] Judecata lui a fost aceea a unui om de știință și a unui tehnician al vieții politice. Dacă am citi *Principele* altfel, dacă am considera-o ca fiind opera unui propagandist politic, am pierde esența întregii chestiuni“.³

Într-o altă cheie interpretativă, Benedetto Croce descrie un teoretician și normativist al științelor politice: „este cunoscut că Machiavelli descoperă necesitatea și autonomia politicii, a politicii care este dincolo, sau mai degrabă dincoace de bine și de răul moral, care are propriile legi în fața cărora este inutil să te revolți, care nu poate fi exorcizată și expulzată din lume cu apă sfințită. Aceasta este ideea care circulă în toată lucrarea, fără a fi formulată cu precizie didactică și scolastică.“⁴

Totuși, dimensiunea exclusiv științifică a *Principelui* nu fost vreodată universal acceptată, iar, pentru Antonio Gramsci,

³ Ernst Cassirer, *The Myth of the State*, Yale University Press, New Haven, 1946, pp. 153-156, (t. n.)

⁴ Benedetto Croce, *Elementi di politica* [1925], în, *Etica e politica, a cura di G. Galasso*, Adelphi, Milano, 1994, p. 292. (t. n.)

Machiavelli nu era altceva decât omul politic în acțiune, care-și mobiliza gândirea înspre fapte politice cu țință precisă: ridi-carea italienilor în contra aristocrației feudale și a papalității.⁵

În spațiul cultural românesc operele lui Machiavelli sunt introduse prin mijlocire fanariotă, mai exact prin intermediul domnitorului Nicolae Mavrocordat (domn al Moldovei 1709 – 1710; 1711 – 1715 și al Țării Românești 1715 – 1716; 1719 – 1730) care adnotează surprinzător și democratic o ediție a *Discursurilor*⁶. Un plus de aplecare asupra studiului operelor florentinului se vede la Ion Heliade Rădulescu (care includea *Il Principe* în programul sistematic de traduceri al „Bibliotecii universale“), la Simion Bărnuțiu, dar, mai ales, la Ion Ghica. Pentru Eminescu⁷ și Caragiale⁸, Machiavelli a fost inspirator de idei și texte, preocupare filologico-filosofică, dar mai ales furnizor de instrumente pentru analiza critică a „faptelor vremii și locurilor noastre“. Prima traducere integrală a *Principelui* este realizată după o ediție franceză de Grigore Handoca, un militar de carieră, autodidact și sărac în informație filosofică. În 1937, la Editura Albert de Lange din Amsterdam, eseistul român Valeriu Marcu, publică un studiu în limba germană intitulat *Machiavelli*, carte care figurează și azi în unele bibliografii universitare europene, fiind tradus în engleză, spaniolă și română. Apariția în 1943 a primei traduceri din italiană pentru *Il Principe* este momentul în care referința științifică se canonizează sub numele Ninei Façon (care semna cu pseudonimul Sorin Ionescu), profesor de limbă și literatură italiană la

⁵ Antonio Gramsci, *Note sul Machiavelli, sulla politica e sullo Stato Moderno*, Einaudi, Torino, 1964.

⁶ Mavrocordat apreciază cu precădere Cartea I a *Discursurilor*... unde se spune că poporul este mai prudent, mai statornic și judecă mai bine decât un principe.

⁷ Eminescu a tradus capitolele al XVIII-lea și al XIX-lea din *Principele* în cursul anilor 1877-1883. În aceeași perioadă, a scris articole despre concepția politică a secretarului florentin.

⁸ Caragiale a fost un bun cunoscător al lui Machiavelli, inspirându-se în nuvela *Kir Ianulea* din nuvela lui Machiavelli *Belfagor arcidiavolo*.